

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt let 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. februarija 1874.

Obseg: Še nekaj našim gospodarjem o uravnavi zemljiškega davka. — Nekoliko o umetnem gnoju. (Dalje.) — Gospodarske skušnje. — Gospodarske novice. — Ponudba sadjerejcem. — Zdravniška novica. — Ukaz o gospodarskih zadevah. — Spomini na deželni zbor Kranjski. — Prašajte Italijane: kaj je svoboda? — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Še nekaj našim gospodarjem

o uravnavi zemljiškega davka.

Postava od 24. maja 1869. leta, katera ukazuje, kako naj se na novo uravná zemljiški (gruntni) davek, v §. 22. govori tudi o pomočkih za cenitev.

Za prvi cenilni pomoček imenuje ta §. po c. kr. deželni finančni gospóski izdelani izvirni izkaz tržne cene zemeljskih pridelkov iz petnajstletne dóbe, to je, od leta 1855 do 1869, — dalje so cenilni pripomočki: od davkarij izdelani izkazi od tega, po čim so v imenovani dóbi prostovoljno prodajali ali za čas v štant dajali posamesna zemljišča, cele kmetije in grajščine, — potem, kako so bile sodniške cenitve, — sedanje katastralne mape, in pa od posestnikov samih spisani gospodarski računi od l. 1855 do 1869. — §. 24. te postave pa govori od tega, kako naj se presojuje ali pregledajo ti cenilni pomočki. Tudi §. 15. postavnega navoda govori od tega pregleda in povdarja posebno to: ali so ti cenilni pomočki bili v smislu postave narejeni.

K tem cenilnim pomočkom naj dostavim vsaj nekoliko opazek, čeravno bi obširno razkladanje jako potrebno bilo.

Ko so bili cenilni pomočki pregledani in o njih komisijonalno sklepano, sta leta 1871 iz Dunaja prišla c. kr. dvorni svetovalec Elsner in centralni inšpektor Marchofsky, in si dala po referentih predložiti poprečne cene, ki jih je komisija določila po predlogih referentov. Ko pa so se te cene sém ter tjé „pro“ in „contra“ razpravljale, prišel je mahoma na svetlo ukaz deželne komisije od 16. februarija leta 1871, št. 116, po katerem je bilo celo enoletno delo popolnoma zavrženo.

Ono delo pa deželni komisiji (to je popolni komisiji, ne le samim referentom) ni bilo predloženo, — a vendar so bili komisijni sklepi zavrženi.

Omenjeni ukaz št. 116 je veleval, kaj naj se dalje stori, in zapovedal cel kup podlag, po katerih naj se podpró vsi cenilni pomočki.

1. Kakor je znano, je Ljubljanski mestni magistrat Ljubljanske tržne cene kmetijskih pridelkov naredil.

Udje mnogih okrajnih cenilnih komisij so nasprotovali tem cenam, rekši, da niso prave, ter so dokazali, da mala mrvice Ljubljanskega žitnega trga na spodnjih Poljanah, na katerega le včasih kaj žita

pride, a še to ni samo domač pridelek, nikakor ne more biti podlaga cenitvi po §. 24 za Kranjsko deželo. Tudi se je reklo, da zdaj ta zdaj drug magistraten služabnik po svoje pozveduje žitno ceno na tem trgu, ki je le bolj tržišče za špekulante itd.

Vsled teh ugovorov in vsled večkrat imenovanega ukaza št. 116 so bili zaslišani izvedenci, žitni trgovci, družba kmetijska, zbornica kupč., mestni magistrat itd., in spoznalo se je skor enoglasno, da Ljubljanska tržna cena nikakor ne more veljati za podlago §. 24. omenjene postave, ker Kranjsko žito od leta 1855 do 1869 počez vzeto nikoli ni tako drago bilo.

Ker je samo ta Ljubljanska tržna cena v smislu §. 24. stavka a. vsem okrajnim cenilnim komisijam na Kranjskem merodajna in so po njej naredili ceno žitu, zato naj kmetovalci pritožniki na to delajo, da se pri okrajni cenilni komisiji mesta Ljubljanskega nabrane pozvedbe, namreč one pod Exh. Nr. 32, 33, 48, 54, 55 in 61 od 23. februarija leta 1871, Exh. Nr. 46 od 5. marca leta 1871, Exh. Nr. 29 od 23. februarja leta 1871 in Exh. Nr. 45 od 5. marca 1871. leta — vnanjim okrajnim komisijam na deželi v prepisu na znanje dadó, da po njih one same verjetnost Ljubljanske tržne cene presodijo. Posebno važno je to, kar je zapisano v aktu pod štev. 29. od 23. februarija 1871, kjer so najodličnejši izvedenci Ljubljanski, kakor Jan. Baumgartner in sinovi, Jožef Kušar, Peter Kozler, Jožef Gregorič, Henrik Novak, Franc X. Souvan, Anton Kotnik, Val. Češko, Jožef Debevec, Avgust Cinkel, Pavel Skale, Andrej Brus, Ivan Vilhar, Matija Gregorič, Karol Lukman, dr. Orel, Anton Frölich, Janez Kozler, Franc Peterca enoglasno izrekli, da tržna cena v Ljubljanski tabeli ne kaže prave cene Kranjskega žita.

Te in navedene druge pozvedbe so pač očitni dokazi, da Ljubljanska tržna tabêla postavno ne more veljati za podlago cenitvi, in da so se po takem pri računanji normalnih cen, stroškov in dohodkov pri cenitvi morale vsakako vrniti napake. Te cene — pazite dobro! — so pa poglobitna stvar pri cenitvi zemljiških dohodkov.

2. Drugi cenilni pomočki so pozvedene kupščine in zakupščine (štantnine) od leta 1855 do 1869.

Kar se tiče kupščin prodanih zemljišč, je le prav malo okrajnih komisij temeljito preiskavalo dotične kupne pogodbe. Prav drugače so postopali vladni uradniki. Oni so v smislu §. 26. postave in družih naukazov iskali v njih večo vrednost za primerjanje in združevanje, da bi tako pomoček našli za svoje cenilne ta-

rife. Referenti so v ta namen dobili od svojih inšpektorjev kopita, po katerih naj delajo.

V račun navadne deželne mere obresti (činža), to je po §. 26., tistega činža, katerega za zemljišče dani denar zares nese, se je pa vrnila velika napaka, namreč ta, da se je previsoki stari grunti davek na Kranjskem, ki ga more vendar enkrat konec biti, vzel v novo cenitev; k vsi kupščini zraven prepisnine so se namreč prišteli še na kapital izrajtani (kapitalizirani) davki z dokladami vred; ta znesek so razštel (dividirali) z mero površine (Flächenmass) in tako izrajtali kupščino enega orala in po tem v deželi navadno mero obresti ali činža, ki ga daje zemljišče.

Naš sedanjí zemljiški davek pa je previsok; to vé ves svet; to je pripoznal c. kr. davkarije načelnik pl. Felsenbrun v svoji statistiki leta 1866; to je pripoznal presvitli cesar sam z milostnim svojim sklepom, da se vsako leto preobloženim odpiše nekoliko davka, — in zdaj, zdaj se pa ta previsoki stari kapitalizirani davek z dokladami všteva kupščini (Kaufschilling)! Ali je po takem čuda, da je vrednost kupa (Kaufwerth) viša, kakor je v resnici dandanes? Da! večkrat je pri prodanih zemljiščih kapitalizirani zemljiški davek viši kot kupščina sama, večidel pa je vsaj tako visok, da se kupščina ne sklada z navadnimi razmerami.

Pritožnik naj vzame te od referentov narejene izkaze v roke in jih na tanko presodi, pa bode videl, da tak v deželi navadni proračun obresti s kapitaliziranim velikim zemljiškim davkom ne more veljati za cenilni pomoček po §. 26.

Nikar ne verjemite, da unidan na svitlo dane tarife so že zadnja beseda! Zdaj bodo na Dunaji pri centralni komisiji še enkrat pretresane in s sosednimi deželami izenačene. Če se iz Kranjske dežele ne pošlje mož na Dunaj, ki je izveden v vsem tem, potem pa križ Božji!

Fr. Schollmayr.

Nekoliko o umetnem gnoju.

Spisal Fr. Kuralt.

(Dalje.)

Mnogim našim gospodarjem je že znano, kaj da je mešanec (kompost), al malo jih je še, da bi ga napravljali. Naredite si, dragi gospodarji, poleg gnojščaja mo, v njo metajte ves plevel, vse skedenske pleve, vse smeti, ves pepel in lug, vso sipačo, odpadli zid, človeške odpadke in scavnico iz sekretov, gnoj in perje od kuretine, kosti in mrtvo žival. Vse to zmešajte dobro z zemljo, polite ta kup večkrat z gnojnico, vsaki mesec ga enkrat premečite, potem zopet z gnojnico polite in da se kup ne posuši, pokrite ga z gnojem, s slamo ali pa s strtlino.

Na taki način boste dobili izvrsten gnoj, kateri je posebno dober za travnike in deteljšča.

Mešanec je bil ob času, ko je kolobarenje nastalo, najboljši gnoj pri pomanjkanju hlevskega gnoja. Ko je pa poljedelstvo od dne do dne na podlagi kolobarenja zmirom bolj napredovalo, in so se od zemlje zmirom obilnejši pridelki zahtevali, primanjkovalo je zmirom tudi bolj gnoja.

Hlevski gnoj in mešanec nista zadostovala, da bi se zemlji moglo povrniti vse, kar je ona poljedelcu dala. Tudi hlevski gnoj in mešanec nimata zmirom toliko potrebnih hranilnih delov, da bi zadostovali vsem rastlinam. Posebno jim pa v revni zemlji primanjkuje rudninskih hranilnih delov, kateri so rastlinam po glavitna hrana.

Kako neobhodno potrebni so pa vsi hranilski deli k rasti rastlinski, da se nahajajo v zemlji, to nam

dokazuje sledeči poskus na gospodarski akademiji v Götting-u.

Poskus so naredili s turšico. Zrno kalilo je v steklenih skledicah, v katerih je bilo malo vode na dnu, in je bilo tako pokrito, da je lahko zrak na njega deloval. Tretji dan bile so kalí in koreninice 5 milimetrov dolge. Postavili so to kal v cevke (Reagensrohr) z destilirano vodo napolnjene, tako, da so bile samo koreninice z njo v dotiki, kal pa ne. — To poskustvo je pokazalo, da rastline tudi v vodi — brez zemlje — izrastejo, da so le v vodi vsi oni deli rastlinske hrane raztopljeni, kateri so rastlinam za njihov živež potrebni.

V prvi cevki bili so vsi rastlinski deli raztopljeni, katere turšica k rasti potrebuje. Turšica izrastla je tako lepa, z vsemi svojimi deli, kakor v dobri zemlji.

V drugi cevki ni bilo amonijaka. Turšica zaostala je kmalu v svoji rasti in postala je blede.

V tretji cevki manjkalo je gnilca. Od početka rastla je turšica prav lepo, al kmalu je zaostala. Steblo bilo je slabo, perje šiljato (spitzig) in zdolej rdečo.

V četrti cevki ni bilo natrona. Rastlina bila je v početku skoraj boljša kakor pa pri prvem poskusu, kasneje pa je zaostala v svoji rasti.

V peti cevki manjkalo je kalija. Turšica je kmalu poginila.

V šesti cevki izpustili so apno. Kmalu se je opazilo, da rastlina noče več rasti.

V sedmi cevki izpustili so magnezijo. In tudi tukaj je rastlina kmalu svojo rast dokončala.

Jednako bilo je tudi v zemlji. Oves brez kremenaste zemlje je polegel, popledel in bil je gladek. Brez apnene zemlje zaostal je že pri drugem perju. Brez apna in natrona bil je samo 3 palce dolg. Brez magnezije bil je slab in je polegel.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske skušnje.

* *Kako vinograde obvarovati spomladanskega mraza (slane).* — Na Francoskem pričujejo skušnje, da edino le s kadenjem moremo trte obvarovati slane. Treba je zato, da se zažiga taka tvarina, ki napravlja gost dim, ki se nizko nad nogradom razširja. Za to so najpripravišje pleve, ki se znesejo na kupe. Ko kaže toplomer, da je gorkota pod ničlo, se zažgo; te napravijo nizko razširjajoč se dim, ki gosto pokriva tla nograda in tako obvaruje zemljo prehudega izhlapevanja in ohlajenja, in s tem tudi trte pozeblíne. Paziti se pa mora, da se nanosijo kupi na ono stran, od katere pihljá veter, ki goni dim po celem nogradu. Najboljše bi bilo, ko bi vsi trtorejci iste gorice skupno skrbeli tako dim napraviti. Zato kličemo zopet po združenji; v družbi je moč!

* *Kako se napravljajo koli (raklje) trpežni?* — Navadno se obžgó koli na spodnjem koncu, ki pride v zemljo. Veliko boljše napravimo to, ako namakamo kole v vodi, v kateri je nekoliko vitriola razstopljenega, in sicer na 7 bokalov vode 1 bokal bakrenega vitriola (Kupfervitriol). Koli ostanejo v tej razstoplini kakih 14 dni; če so prav močni ali debeli, tudi do 30 dni. Tako pripravljeni koli ostanejo zelo stanoviti.

* *Poskušati cepiče.* Če dobimo cepiče, ki so nekoliko suhi ali se nam vsaj dozdevajo vže veli, moremo se hitro o tem prepričati, če jih denemo v posodo, z vodo napolnjeno, in jo stavimo na sonce ali drug gorak kraj. Čez 24 ur vzamemo cepiče iz vode in zakopljemo v zemljo na senčnem kraju; 2—3 dni potem je pogledamo, in kmalu se prepričamo, ali se dajo še porabiti, to je, če so zeleni postali, ali so popolnoma vsahnili.